

Bureauonderzoek

Projectnummer: 351929

Referentienummer: Referentienummer

Datum: 9-3-2018

Archeologisch onderzoek De Looiers te Purmerend

SWECO ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 2149

Status.

Verantwoording

Titel	Archeologisch onderzoek De Looiers te Purmerend
Subtitel	Bureauonderzoek SWECO ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 2149
ISSN-nummer	2468-4813
Projectnummer	
Referentienummer	SWNLXXXXXX
Revisie	Revisie
Datum	9 maart 2018
Auteur	Hilde Boon, Senior KNA-archeoloog (actornummer 39446695)
E-mailadres	hilde.boon@sweco.nl
Gecontroleerd door	Jan Jaap Hekman, Senior KNA- archeoloog (actornummer 64229705)
Paraaf gecontroleerd	
Goedgekeurd door	Marc Zwaanswijk teammanager
Paraaf goedgekeurd	

Sweco voert archeologisch onderzoek uit onder procescertificaat SIKB BRL 4000 'Archeologie' (versie 4.0) en de protocollen 4001, 4002, 4003 en 4004. De archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0).

Administratieve gegevens

Uitvoerder	Sweco Nederland B.V.			
Provincie	Noord Holland			
Gemeente	Purmerend			
Plaats	Purmerend			
Toponiem	De Looiers			
Kaartbladnummer	19G Purmerend			
x/y-coördinaten	N	x: 125.460	/	y: 502.410
	O	x: 125.520	/	y: 502.380
	Z	x: 125.495	/	y: 502.325
	W	x: 125.460	/	y: 502.370
Opdrachtgever	Linden Groep			
Onderzoeksmeldingsnummer	4592306100			
Archis monumentnummer	14655			
Archis waarnemingsnummer	-			
Oppervlakte plangebied	Ca 2100 m ²			
Bevoegde overheid	Gemeente Purmerend, A. Schenk			
Projectmedewerker	Hilde Boon			
Periode van uitvoering	Maart 2018			
Beheer en plaats van documentatie	Sweco Groningen			

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding van het onderzoek	7
1.2 Methodiek	7
1.3 Doelstelling en vraagstelling	7
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Afbakening plangebied, huidig gebruik en toekomstig gebruik	8
2.1.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	8
2.1.2 Huidig gebruik van het plangebied	8
2.1.3 Toekomstig gebruik van het plangebied	8
2.2 Aardwetenschappelijke kenmerken	9
2.3 Archeologische waarden	11
2.3.1 Archeologische verwachtings- en beleidskaart	12
2.3.2 Archeologische Monumenten	12
2.3.3 Archeologische waarnemingen en onderzoeken	12
2.4 Historische situatie en mogelijke verstoringen	15
2.4.1 Cultuurhistorische Waardenkaart	15
2.4.2 Oude kaarten, ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen	15
3 Gespecificeerde verwachting	19
4 Conclusie en advies	19
4.1 Conclusie	19
4.2 Advies	19
Literatuurlijst en gebruikte bronnen	20

Bijlage 1 – Locatie van het plangebied

Bijlage 2 – Bekende archeologische gegevens

Samenvatting

Sweco Nederland B.V. heeft een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar de locatie De Looiers te Purmerend. Het gebied heeft een dubbelbestemming archeologie en ligt binnen een terrein van hoge archeologische waarde (AMK 14655). Het plangebied behoort tot een laatmiddeleeuwse ontginningsas. De bewoning ter plekke van het plangebied is waarschijnlijk verdwenen in het kader van de vestingwerken in de 16e en 17e eeuw. De locatie van het noordelijke nieuwbouwpand ligt bovendien bijna geheel in de 17e eeuwse vestinggracht, welke nog tot in de 20e eeuw open heeft gelegen. Mogelijk ligt op de rand van het plangebied een historische molenlocatie, deze ligt echter vrijwel zeker buiten de contour van de nieuwbouwlocaties. In de eerste helft van de 18e eeuw is het plangebied in gebruik als locatie voor een houtzagerij en -handel.

Vanwege de vele post-Middeleeuwse activiteiten ter plekke van het plangebied is de kans op het aantreffen van archeologische resten, zeker in de ondiepe ondergrond, zeer klein. De ontgraving van de ondergrond is ondiep (0,3 tot 0,5 m -mv), in het kader van de sloopwerkzaamheden worden de bestaande palen geknipt, waardoor geen onnodige versterking van de ondergrond zal plaatsvinden. Verstoring van archeologische resten door heipalen is mogelijk, echter wordt verwacht dat de kwaliteit van de mogelijke vindplaats dusdanig slecht is dat er weinig resten intact aanwezig zijn. Derhalve wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Tabel 1.1 *Overzicht van archeologische perioden¹*

Periode	Tijd		
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)		tot	9.000 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	-	4.900 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	-	1.900 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr.	-	800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	-	12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	-	450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1.050 n.Chr.
Late Middeleeuwen	1.050	-	1.500 n.Chr.
Nieuwe Tijd	1.500	-	heden

Tabel 1.2 *Indeling van het Kwartair*

chronostratigrafie		jaren geleden		
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000 - heden	
		Subboreaal	5.000 - 3.000	
		Atlanticum	8.000 - 5.000	
		Boreaal	9.000 - 8.000	
		Preboreaal	10.000 - 9.000	
	Pleistoceen	Laat	Weichselien (ijstijd)	130.000 - 10.000
			Eemien	120.000 - 10.000
				130.000 - 120.000
		Midden	Saalien (ijstijd)	800.000 - 130.000
			Elsterien (ijstijd)	200.000 - 130.000
Vroeg		400.000 - 315.000		
		2.400.000 - 800.000		

¹ Bron: Archeologisch Basis Register 1992.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

In opdracht van Linden Groep heeft Sweco Nederland B.V. een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar de locatie De Looiers te Purmerend, gemeente Purmerend (zie bijlage 1). De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande sloop en nieuwbouw ter plekke. Het bureauonderzoek is uitgevoerd in het kader van het bestemmingsplan De Looiers 2018. Het gebied heeft een dubbelbestemming archeologie en ligt binnen een terrein van hoge archeologische waarde (AMK 14655).

1.2 Methodiek

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform SIKB BRL 4000 protocol 4002 en bestaat uit elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied; vaststellen consequenties toekomstig gebruik (LS01)
2. Aanmelden onderzoek bij Archis
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid (LS01)
4. Beschrijven huidig gebruik (LS02)
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden ondergrond (LS02, LS03, LS04)
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke kenmerken (LS04)
8. Opstellen gespecificeerde verwachting en formuleren onderzoeksstrategie (LS05)
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek (LS06)
10. Aanleveren standaardrapport - afmelden onderzoek in Archis
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-depot (DS05)

Processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan de gespecificeerde verwachting (stap 8) wordt opgesteld. Deze stappen worden behandeld in paragraaf 1.1 en hoofdstuk 2. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. Processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het openbaar maken van het bureauonderzoek voor derden bij onder meer Archis en het e-Depot.

1.3 Doelstelling en vraagstelling

De bodemingrepen die gepaard gaan met de geplande werkzaamheden zullen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoren en/of vernietigen. Derhalve dienen voorafgaand aan die werkzaamheden de archeologische waarden binnen het plangebied in kaart te worden gebracht. Het doel van het bureauonderzoek is inzicht te krijgen in de archeologische waarde van het plangebied. Het onderzoek richt zich op de vraag of er in het plangebied archeologische waarden aangetroffen kunnen worden.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig?
- Is het plangebied voldoende onderzocht. Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek wordt geadviseerd?

2 Bureauonderzoek

2.1 Afbakening plangebied, huidig gebruik en toekomstig gebruik

2.1.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Het plangebied ligt in het centrum van Purmerend, met aan de noordkant de Where en aan de zuidkant de Purmersteenweg. De exacte locatie van het plangebied wordt weergegeven in bijlage 1.

2.1.2 Huidig gebruik van het plangebied

Het plangebied is thans grotendeels bebouwd, met het pand van een autodealer. Aan de zuidkant van het pand bevindt zich een parkeerplaats.

Afbeelding 2.1. Locatie van het plangebied, vanaf de Purmersteenweg, richting het noordoosten gezien (bron: Google Streetview, opname augustus 2017)

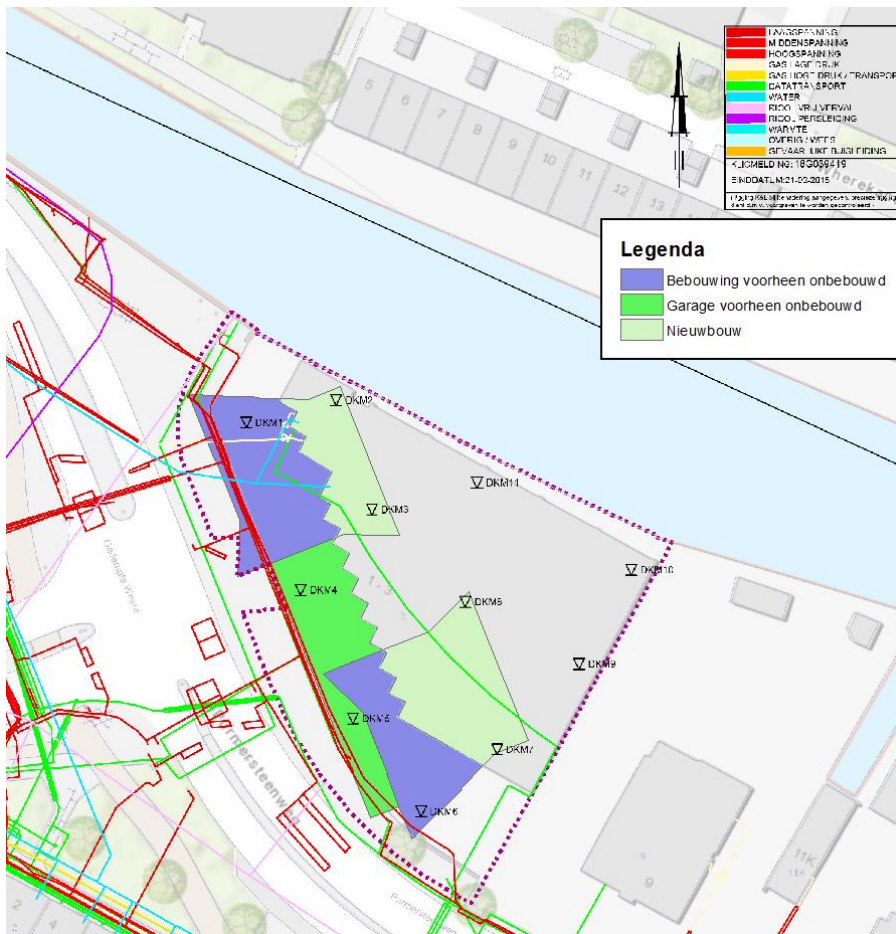
Ter plekke van het plangebied zijn diverse kabels en leidingen aanwezig. Deze lopen min of meer parallel aan de Purmersteenweg, van het noordwesten richting het zuidoosten. De locatie van deze kabels en leidingen raakt de locatie van de noordelijke nieuwbouwlocatie en raakt de oostgrens van het parkeerdek (zie afb. 2.2).

2.1.3 Toekomstig gebruik van het plangebied

Het huidige pand zal worden gesloopt, waarbij de huidige funderingspalen geknipt worden (dus niet eruit getrokken). Er worden in totaal veertig appartementen gerealiseerd, met daaronder een parkeerdek met 44 parkeerplaatsen. Er wordt geen ondergrondse garage aangelegd en het gebouw wordt niet onderkelderd.

Er zal tot een diepte van 0,3 m -NAP een kruipruimte worden aangebracht, wat betekent dat er tot een diepte van 0,3 m wordt ontgraven onder de huidige bebouwing (waar het vloerpeil 0,0 m NAP is) en tot een diepte van 0,5 m -mv onder het nu onbebouwde maaiveld (waar het oppervlakte 0,2 m +NAP is). De nieuwbouw zal worden gefundeerd met een betonnen fundering met onderheide (paalpuntniveau ca. NAP-20 á 30 m), balken en poeren.

Het nieuwbouwoppervlak van het thans bebouwde gebied bedraagt 424 m²; het nieuwbouwoppervlak van het gebied dat thans onbebouwd is bedraagt 488 m² (zie ook afb. 2.2).

Afbeelding 2.2. ligging kabels en leidingen (bron: Kadaster) t.o.v. de geplande nieuwbouw.

Afbeelding 2.3. Toekomstige situatie (bron: ontwerp bestemmingsplan De Looiers 2018)

2.2 Aardwetenschappelijke kenmerken

Om de landschapsgenese in beeld te brengen is gebruik gemaakt van bodemkaarten en geologische en geomorfologische kaarten. Met behulp hiervan worden de bodem en het landschap beschreven. Onderdeel van deze studie vormt een analyse van het Actueel Hoogtebestand Nederland.

Tabel 2.1 Aardwetenschappelijke informatie

Bron	Informatie
Geologie	Veen in de rivier- en kustvlakte, Formatie van Nieuwkoop (Ni1)
Geomorfologie	Niet geclassificeerd; bebouwd. Buiten bebouwde kom: Ontgonnen veenvlakte al dan niet opgevuld met klei (fluviatiel en/of dekzand) (1M81ykd); vlakte van zee- of meerbodemaafzettingen, hoofdzakelijk ontstaan door lacustriene processen (2M62)
Bodemkunde	Niet geclassificeerd; bebouwd. Omgeving: Weideveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen (pVc)
AHN	ca. 0,25 m +NAP

Het plangebied is gelegen in het Hollands veen- en kleigebied. De Holocene afzettingen binnen het plangebied bestaat uit veen op klei op basisveen. Het thans zichtbare landschap is vanaf het Atlanticum gevormd onder invloed van de zee en getijden, maar ook als gevolg van een daaropvolgende stijgende grondwaterspiegel, waardoor lange tijd veen tot ontwikkeling kon komen op de eerdere zeeafzettingen (Hollandveen Laagpakket binnen de Formatie van Nieuwkoop). Nadien is het landschap en de grond vooral door menselijke activiteiten vorm gegeven. Tot 1000 voor Chr. was de kust ter hoogte van het huidige Bergen opengebrouwen door de zee. Vanuit het Zeegat van Bergen liep een omvangrijk krekensysteem tot diep in het achterland. Binnen de geulen en kreken werden zandige sedimenten afgezet. Verder van de actieve stromen vandaan konden in een rustiger milieu meer kleiige sedimenten worden afgezet, de zogenaamde Beemsterafzettingen (Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer).

Zo'n 3.250 jaar geleden sloot het Zeegat van Bergen zich waardoor het gebied niet meer periodiek onder liep. Vanwege het uitblijven van de periodieke zee-invloed op het gebied, trad een verzoeting van de ondergrond op. Vanaf ongeveer 2.200 v.Chr. ontwikkelde zich binnen het onderzoeksgebied een veenpakket. Het veen waterde veelal via veenriviertjes af op het Almere, de voorloper van het IJsselmeer.² De Where is een dergelijke rivier. Vanaf het eind van de Late Middeleeuwen is het veen afgegraven of gebaggerd, ten behoeve van turfwinning. Door de inklinking van het veen en de vervening ontstonden grote meren, die voor een groot deel in de Nieuwe Tijd zijn drooggemalen, aanvankelijk met behulp van windmolens, later ook met gemalen.

In nabijheid van het plangebied is in het DINO-loket één representatieve boring geregistreerd, welke een goed beeld schetst van de (diepere) ondergrond in het plangebied:

Tot circa 4 m -NAP is een pakket humeuze klei aanwezig (Formatie van Naaldwijk, laagpakket van Walcheren); tot 14,50 m -NAP bevindt zich een pakket klei (tot 7,50 m) op een pakket fijn zand (beide: Formatie van Naaldwijk, laagpakket van Wormer); tot 17,50 m -NAP een pakket klei (Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer, Laag van Velsen); tot 22,50 m -NAP zand (Formatie van Boxtel); tot 30 m -NAP zand op grof, grindig zand (beide: Formatie van Kreftenheye); tot 38,50 -NAP fijn zand (Eem formatie).

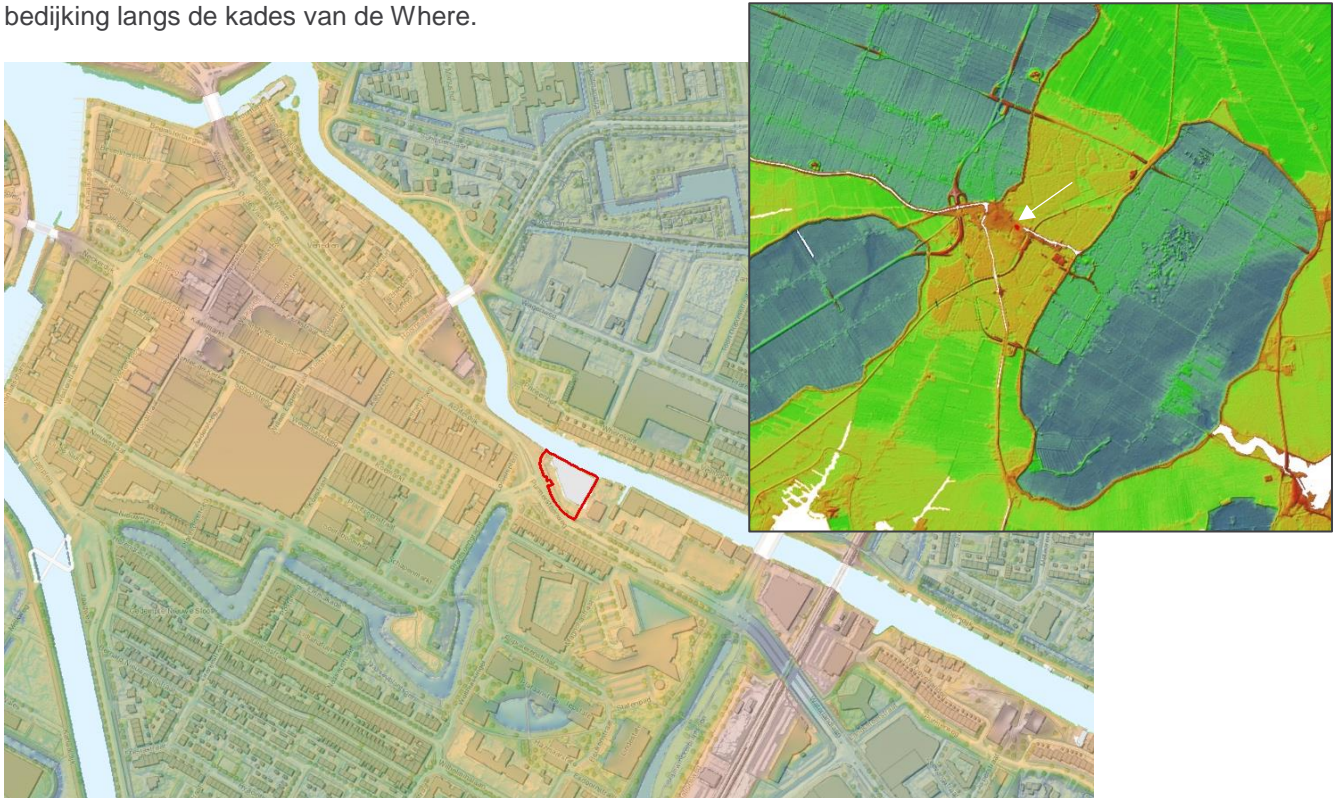
De bovenste drie pakketten betreffen klei- en zandlagen die behoren tot het natte, Holocene afzettingsmilieu. De bovenste humeuze kleilaag (laagpakket van Walcheren), kan vermoedelijk worden geïnterpreteerd als overslaggronden, die gevormd zijn tijdens overstromingen in de Middeleeuwen en/of Nieuwe Tijd, wellicht in combinatie met stadsophogingslagen. De lagen hieronder behoren tot het Laagpakket van Wormer, zeeafzettingen welke zich stratigrafisch bevinden tussen het Hollandveen aan de bovenkant en het Basisveen aan de onderkant. Beide veenpakketten zijn in deze boring niet

² De Mulder *et al* 2003; Soonius & De Rooij 1997.

waargenomen. De Laag van Velsen, onderin dit pakket, betreft de vroegste afzetting van de Holocene kustvlakte.

Op een diepte van 17,50 m -NAP bevinden zich de Pleistocene zandafzettingen behorende tot de Formatie van Boxtel. Hieronder bevindt zich een pakket door voorlopers van de Rijn afgezet zand en grind behorende tot de Formatie van Kreftenheye. De hieronder gelegen fijne zandafzettingen zijn als opvulling van glaciële bekkens afgezet tijdens het Eemien (130.000 – 120.000 jaar geleden).³

Op basis van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN3) is te zien dat de locatie van het plangebied is gelegen in een gebied dat relatief gezien wat hoger ligt dan de omgeving. Dit gebied betreft de historische kern van Purmerend (binnen de vesting) en de zone langs de Where, met name aan de zuidkant van de Where. Deze relatief hogere ligging kan vermoedelijk worden gekoppeld aan een natuurlijk aanwezige hoogte, de historische aanwezigheid van bewoning en ophogingspakketten die hiermee gepaard gaan, alsmede bedijking langs de kades van de Where.

Afbeelding 2.4. Relatieve hoogteligging van het plangebied. Oranje/rood is relatief hooggelegen; groen/blauw is relatief laag. Inzet: relatieve hoogteligging van Purmerend ten opzichte van de omgeving en de droogmakerijen. Linksboven: De Beemster, rechtsonder De Purmer en linksonder de Wormer (bron: AHN).

2.3 Archeologische waarden

Om de reeds bekende archeologische waarden in beeld te krijgen, zijn diverse bronnen geraadpleegd, zoals de Archeologische Monumentenkaart, Archis3 en archeologische waarden- en/of beleidskaarten van het betreffende gebied.

³ www.dinoloket.nl

2.3.1 Archeologische verwachtings- en beleidskaart

De gemeente Purmerend heeft een archeologische beleidskaart vastgesteld. Op deze kaart wordt aangegeven of bij bodemingrepen archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Voor het plangebied wordt aanbevolen om te streven naar behoud. Het plangebied ligt binnen de begrenzing van AMK-terrein 14655 en in een gebied met een middelhoge verwachtingswaarde, vanwege de ligging binnen de Laatmiddeleeuwse ontginningsas. Er wordt een archeologisch onderzoek verplicht gesteld bij bodemingrepen met een oppervlakte meer dan 100 m² en dieper dan 50 cm -maaiveld.⁴

Purmerend is in de Late Middeleeuwen ontstaan, toen het veengebied ontgonnen werd. Dit gebeurde in ontginningsassen, waar langs bewoning ontstond. Het veengebied werd middels parallel aan elkaar gelegen sloten ontsloten, waarna het kortstondig als akkerland gebruikt kon worden. Vanwege de ontwatering en inklinking van het veen, vernatte het gebied echter ook gauw weer en moesten er nieuwe veengebieden ontgonnen worden. Vanwege de doorgaande strijd tegen het water werden er vanaf de dertiende eeuw dijken aangelegd, die in dijkringen met elkaar verbonden waren. Ook langs de zuidzijde van de Where lag in de Late Middeleeuwen een dijk.

Purmerend is gunstig gelegen op een kruispunt van land- en waterwegen en kon zich daarom ontwikkelen als handelsplaats. In de zestiende en zeventiende eeuw zijn vestingwerken om de stad aangebracht. In de vestingwerken zaten vijf stadspoorten, waarvan de Purmerpoort in de directe nabijheid, ten zuidoosten van het plangebied heeft gelegen.⁵

2.3.2 Archeologische Monumenten

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. Het plangebied ligt binnen AMK-terrein 14655, een terrein van hoge archeologische waarde. Dit betreft de historische kern van Purmerend, zoals deze staat aangegeven op de kaart van Jacob van Deventer rond 1560, aangevuld met de contour van de vesting.

2.3.3 Archeologische waarnemingen en onderzoeken

In het Archeologisch Informatiesysteem (Archis3) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed staan alle bekende archeologische waarnemingen en onderzoeken geregistreerd. In het plangebied en de directe nabijheid van het plangebied zijn geen waarnemingen geregistreerd. In de directe omgeving, binnen een straal van 500 m, zijn 12 waarnemingen geregistreerd. Deze waarnemingen zijn allen binnen de begrenzing van de historische vesting aangetroffen en hebben allen betrekking op het gebruik en de bewoning van Purmerend in de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd (zie tabel 2.2).

⁴ <https://www.purmerend.nl/kaarten/erfgoed/>

⁵ Huizer et al 2008.

Tabel 2.2 Waarnemingen in en in de directe omgeving van het plangebied

Zaak-id	aard	datering
4044251100	Funderingsrestanten, één bebouwingsfase vanaf het begin van de zeventiende eeuw. De sporen zijn aanwezig in de top van een stadsophogingslaag waarvan de top verstoord was. Uit deze stadsophogingslaag komt vondstmateriaal (aardewerk) dat gedateerd kan worden tussen de veertiende eeuw en het begin van de zeventiende eeuw. Met name de zestiende eeuw is sterk vertegenwoordigd in het gebruiksaardewerk.	Late Middeleeuwen -Nieuwe Tijd
2023455100	In eerste aanleg dateert het onderzochte gebied waarschijnlijk van rond of kort na het midden van de 14e eeuw. Omstreeks 1500 werd het terrein opgehoogd en voor bewoning geschikt gemaakt. De oudste aan de bewoningsresten te relateren vondsten stammen uit de eerste helft van de 16e eeuw. funderingen en muurresten; relatief rijk drinkgerei en tegels importen: veronderstelde rijkdom. Vanaf het midden van de 17e eeuw geeft een geheel ander beeld. Geen van de vondsten wijst op enige mate van welstand.	Late Middeleeuwen -Nieuwe Tijd
2947472100	Glazen beker - roemer:kottman roe1-6	Nieuwe Tijd vroeg – Nieuwe Tijd midden
2018522100	Cultuurlaag en sporen	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd vroeg
2947026100	Steengoedkan aangetroffen tijdens werkzaamheden aan het afwateringsriool in tuin achter het huis. Verdere gegevens ontbreken'. Siegburg	Late Middeleeuwen B
2012714100	De vondsten wijzen uitsluitend op huishoudelijk gebruik. Het vondstmateriaal en dan vooral het import aardewerk uit Zuid Europa, laat wel zien dat de bewoners van het terrein in de eerste helft van de 17e eeuw in enige mate van welstand verkeerden. In de overige bewoningsfasen waren de bewoners van het perceel aan de latere Westerstraat in financieel opzicht niet erg rijk. In 1ste aanleg dateert het onderzochte gebied waarschijnlijk van rond of kort na het midden van 14e eeuw. De oudste aan de bewoningresten te relateren vondsten stammen uit de eerste helft van de 16e eeuw. In de 18e eeuw reflecteren de vondsten duidelijk dat er weer investering plaatsvond. Het dempen van sloot werd gevolgd door de bouw van een mosterdmaalterij.	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd
2176449100	Bij de archeologische opgraving aan de Westerstraat zijde zijn resten aangetroffen die dateren vanaf ongeveer 1700. Uit historisch kaartmateriaal is af te leiden dat de Westersteegkant later bebouwd moet zijn dan de Westerstraat zijde. Volgens een kadasterkaart uit 1743 bevond zich aan de noordkant van de Westersteegzijde in eerste instantie een kerkje, waarvan de mogelijke resten zijn aangetroffen. Later is de gehele breedte van de Westersteegzijde bebouwd. Op basis van kadasterkaarten moet dat tussen 1813 en 1889 zijn gebeurd. Het middenterrein was, met uitzondering van recente funderingen, leeg.	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd
2302621100	Tijdens graafwerkzaamheden voor het plaatsen van ondergrondse containers werden onverwacht archeologische resten aangetroffen. De resten bestonden uit aardewerk uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd, de fundering van waarschijnlijk een vroegere voorganger van de huidige kerk en een knekelkuil. De fundering bestond uit een houten vakwerk, gevuld met slieten, waarop de bakstenen fundamenteen zijn aangebracht.	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd
2017607100	Diverse sporen van landbouwactiviteiten en nederzetting. Weinig uit 13 eeuw, meer uit 14e, 15e, 17e en 18e eeuw.	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd

2328834100	Het plangebied bevindt zich aan de rand van de oude stadskern van Purmerend. Tijdens de archeologische begeleiding zijn de verwachte funderingsresten van de bebouwing, die te zien is op de kadastrale minuut van 1811-1832, deels waargenomen. Verder zijn er meerdere afval/beerkuilen en beerputten waargenomen die dateren uit een eerdere bewoningsperiode. Op enkele scherven na, zijn er geen vondsten gedaan die duiden op bewoning van het plangebied voor 1645.	Nieuwe Tijd
2078560100	De bodem bleek tot 2,75 m beneden maaiveld verstoord te zijn. Fundering op balken, vermoedelijk van 17e eeuw huis. Verderop gacht/wannd. De bodem bestond uit 0,50 m bouwzand recent verstoord laag tot 2,30 m; laag met materiaal uit de 17e en 18e eeuw tot 2,60; tot 2,80 m een laag met materiaal uit de 15e eeuw; veen tot 3,40 m; Beemsterklei.	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd
3102772100	Opgraving naar het middeleeuws klooster van Wateringen dat op de plaats van het huidige Burgerweeshuis zou hebben gestaan. Daar werden echter geen sporen van gevonden; bewoning op dit terrein voor het tweede kwart van de 17e eeuw is onwaarschijnlijk. Historische literaire bronnen blijken op dit punt betrouwbaar; de kaart van Jacob van Deventer uit het midden van de 16e eeuw blijkt wel betrouwbaar: hij toont onbebouwd terrein.	Nieuwe Tijd
2279765100	Het materiaal wat hier is aangetroffen zal als ophoging of als versterking voor de kademuur zijn aangebracht. Er is hier hoogst waarschijnlijk mee begonnen in de late 16e of vroege 17e eeuw en zal tot in de 18e eeuw hebben plaats gevonden. Het meeste materiaal is voornamelijk in de 17e eeuw te dateren.	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd
2138524100	archeologische sporen en structuren uit verschillende bewoningsfasen van het plangebied, in gebruik genomen als woongebied tijdens een stadsuitleg in 1645; sloot die in de eerste helft van de 17e eeuw watervoerend was en aan het begin van de tweede helft van de 17e eeuw gedempt is met voornamelijk huisafval. Het materiaal getuigt ervan dat Purmerend in de Gouden Eeuw (1602 - 1672) deel uitmaakte van de wereldwijde handelsnetwerken. De importen geven de indruk dat alleen gedurende de eerste helft van de 17e eeuw sprake moet zijn geweest van enige mate van welstand van de bewoners. Het vondstmateriaal uit de afvalputten en uit de ophogingslaag uit de periode van de stadsuitleg getuigt van een afnemende mate van welvaart. Halverwege de 18e eeuw zijn in het plangebied 3 bijgebouwen van de tapper en de koopman gebouwd (schuren).	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd
2231730100	Tijdens de archeologische begeleiding zijn aan de noordwestzijde van de Koemarkt resten van het voormalige St. Ursulaklooster aangetroffen. Het klooster heeft bestaan vanaf het einde van de 14e eeuw tot aan de reformatie (1572), toen de nonnen verjaagd werden door de Watergeuzen en het klooster verwoest werd. Het klooster heeft waarschijnlijk niet lang als ruïne op de latere Koemarkt, toen nog Cloosterwerff geheten, gestaan. Het stadsbestuur van Purmerend besluit in 1603 dat er niet op de Cloosterwerff gebouwd mag worden, zodat er ruimte ontstaat voor een beestenmarkt. In een keur van 1612 wordt voor het eerst over een Ossemarck op deze plek gesproken. In 1639 wordt de Koemarkt gedeeltelijk bestraat en met bomen beplant	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd
2018936100	Structuren en ophogingslagen	Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd
4037497100	Het proefsleuvenonderzoek heeft aangetoond dat de grafzerk van Claes Koter niet op deze locatie, direct onder het huidige toegangshek tot de Oude Begraafplaats, aanwezig is. Het is onbekend waar de grafzerk dan wel ligt of dat hij er zelfs ooit is geweest. Onder de huidige bakstenen drempel bevindt zich enkel een gemetselde bakstenen drempel uit de	Nieuwe Tijd

2177080100	<p>17e/18e eeuw. Zoals verwacht met het bureauonderzoek blijkt de locatie aanzienlijk opgehoogd gedurende de afgelopen drie eeuwen.</p> <p>Tijdens de begeleiding zijn sporen van begravingen uit de 18e en 19e eeuw aangetroffen. In totaal werden 16 skeletten, die in anatomisch verband lagen, (deels) verzameld voor verder onderzoek. Beperkingen werden opgelegd door de breedte van de sleuf, waardoor geen enkel skelet volledig kon worden vrijgelegd. Daarnaast werden ook 4 schedels meegenomen uit een zogenaamde 'schedelkuil', die mogelijk een oudere fase van het kerkhof vertegenwoordigen. De keuze is gemaakt om de vier meest volledige skeletten volledig te laten onderzoeken. Het betrof hier 2 volwassen mannen, een volwassen vrouw en een 18/19-jarige vrouw. Tijdens het onderzoek werden ook andere materiaalcategorieën verzameld uit de lagen bovenop, tussen en onder de skeletten. Op deze manier kon een ruwe datering vooropgesteld worden voor de begravingen.</p>	<p>Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd</p>
------------	--	--

Voor de locatie direct ten oosten van het plangebied, aan de Purmersteenweg, is een bureauonderzoek uitgevoerd, waaruit blijkt dat die onderzoekslocatie is gelegen aan het Laatmiddeleeuwse ontginningslint, maar deels is vergraven door de aanleg van een houthaven en latere activiteiten.⁶

2.4 Historische situatie en mogelijke verstoringen

2.4.1 Cultuurhistorische Waardenkaart

De cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Purmerend⁷ geeft inzicht in de archeologische, historisch-stedenbouwkundige en de historisch-geografische waarden van de regio. Volgens de cultuurhistorische waardenkaart ligt het plangebied op het terrein van de voormalige houthandel Brantjes. Hier heeft vanaf 1824 een houtzaagmolen en bijbehorende loodsen gestaan. Het hout werd per schip aangeleverd naar de houthaven en op de werf verwerkt. Het bedrijf heeft bestaan tot 1918, daarna werd het deels ontmanteld. Even ten oosten van het plangebied is de houthandel inclusief haven nog voortgezet, tot in 1937 de haven werd gedempt.

Volgens de allemolenskaart⁸ heeft de houtzaagmolen aan De Oeverlanden gestaan, ongeveer 500 m ten zuidoosten van het plangebied.

2.4.2 Oude kaarten, ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen

In de Atlas Leefomgeving zijn alle bekende archeologische en bouwkundige monumenten en historisch-geografische informatie samengebracht in een digitale kaart.⁹ Via deze kaart zijn de bekende cultuurhistorische waarden per gebied te inventariseren. Het raadplegen van de Atlas Leefomgeving heeft voor het plangebied geen aanvullende informatie opgeleverd.

Het plangebied ligt buiten de contour van de vestingwerken, maar op de kaart van Jacob van Deventer uit omstreeks 1560 (zie afbeelding 2.5) is te zien dat er mogelijk wel bewoning is geweest aan het eind van de Late Middeleeuwen / het begin van de Nieuwe Tijd. De locatie van het plangebied ligt ingeklemd tussen de Where en de doorgaande weg, tevens

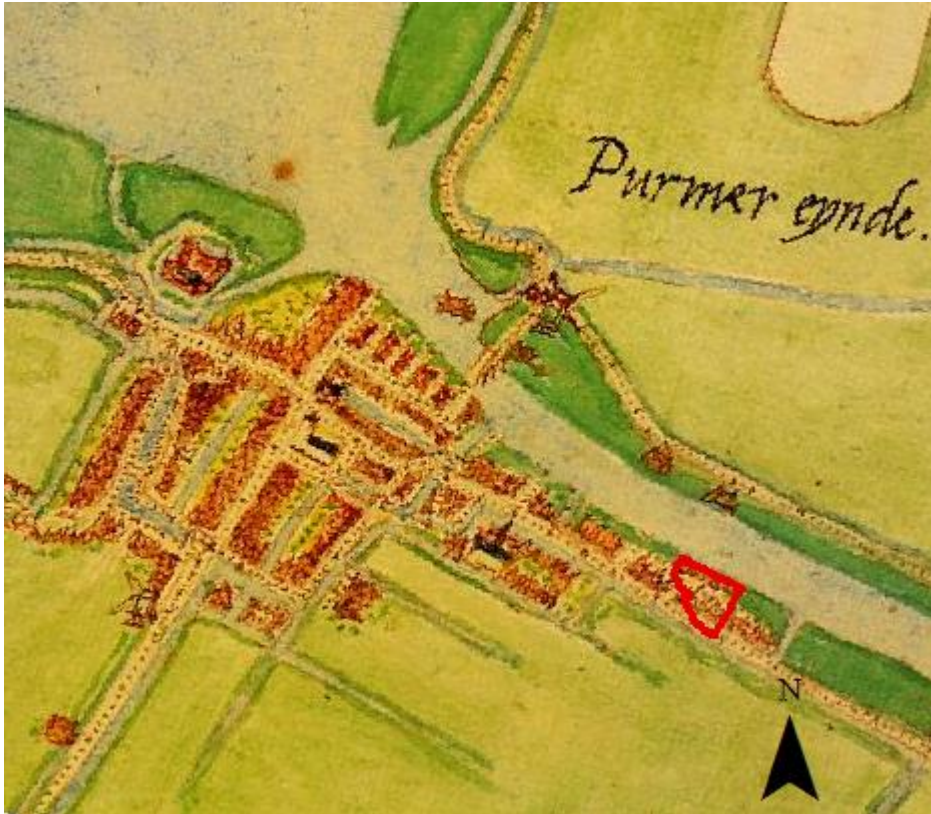
⁶ Brattinga 2016

⁷ <https://www.purmerend.nl/kaarten/erfgoed/>

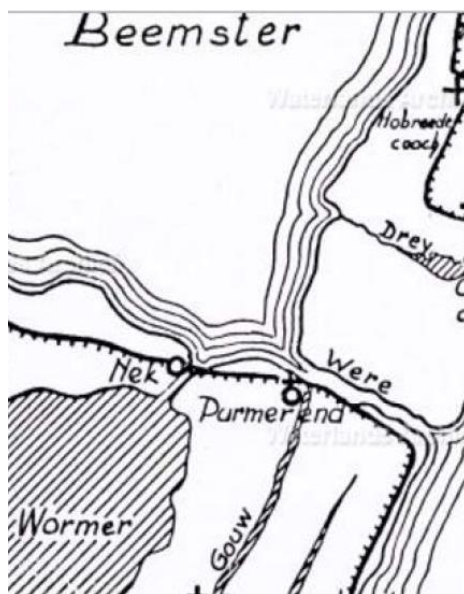
⁸ www.allamolenskaart.nl

⁹ Geraadpleegd via www.atlasleefomgeving.nl

de dijk. Op de kaart met de situatie uit 1300 (afbeelding 2.6) is de loop en ligging van deze dijk goed zichtbaar. Dat het plangebied buitendijks lag, maar blijkbaar wel bewoonbaar was, doet vermoeden dat het gebied van nature relatief hooggelegen was, ten opzichte van de omgeving. Dit maakte het een geschikte vestigingslocatie.

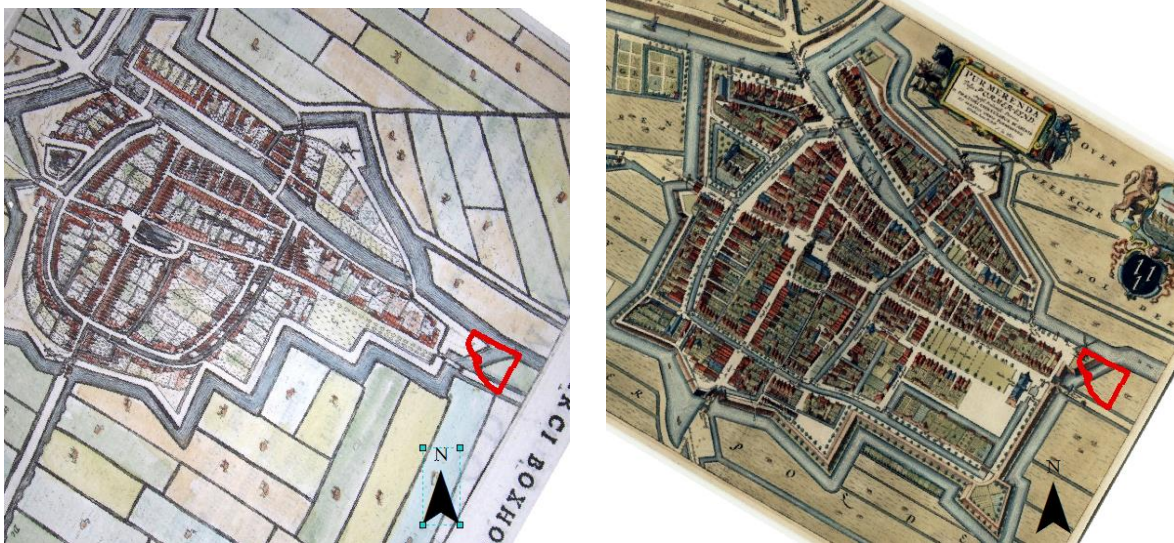

Afbeelding 2.5. Globaal georeferencierte kaart van Jacob van Deventer (ca. 1560). De locatie van het plangebied (bij benadering) is omlijnd.

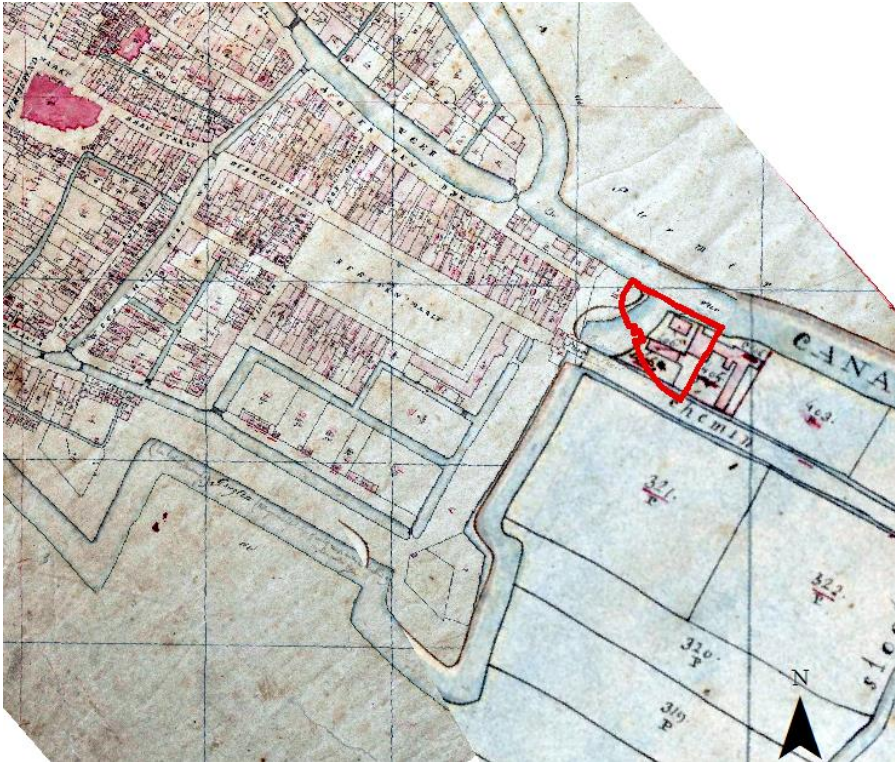
Afbeelding 2.6. Detail uit de "kaart van Waterland en de Zeevang" 1300. (Bron: www.waterlandsarchief.nl)

In de Nieuwe Tijd, als de vestingwerken worden aangelegd, verdwijnt de bebouwing in het plangebied uit het kaartbeeld. Direct ten westen van het plangebied verschijnt een bastion en waarschijnlijk is de bebouwing, ten behoeve van een vrij schootsveld, gesloopt. In het bastion, op de grens van het plangebied, wordt een molen weergegeven. Volgens de allemolenskaart is dit te locatie van de grutmolen De Wolf (bouwjaar 1637) en de korenmolen Oost (bouwjaar 1670). De opeenvolgende molens zullen op het puntje van het bastion hebben gestaan. Ook is te zien dat een deel van de vestinggracht dwars door het plangebied heeft gelopen (zie afb. 2.7)

Afbeelding 2.7. Kaart van Marcus Boxhorn uit 1632 en Frederik de Wit 1690. De kaart van Boxhorn laat nog geen molen op het bastion zien, die van De Wit wel.

Na het slechten van de vesting blijft de gracht ter plekke van het plangebied nog lange tijd open. We verschijnt er weer bebouwing, zoals te zien is op de kadastrale minuut uit het begin van de 19e eeuw (zie afb. 2.8). De aard van de opstallen is slecht leesbaar in de aanwijzende tafels, maar gezien de vorm en locatie lijken dit industriële panden te betreffen, waarschijnlijk te koppelen aan de houthandel Brantjes.

Afbeelding 2.8. Gegeorefereerde kadastrale minuutplan uit de periode 1811-1832 (bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl)

Op een plattegrond van de stad uit 1924 is het plangebied nog steeds bebouwd met industriële panden, echter staan de panden op iets andere locatie. Op afbeelding 2.9 is duidelijk te zien dat het noordelijke gebouw van de geplande nieuwbouw grotendeels ter plekke van de oude vestinggracht heeft gelegen en het zuidelijke gebouw grotendeels ter plekke van één van de meer recente opstallen van Houthandel Brantjes. Op een kaart uit 1971 (geraadpleegd via waterlandsarchief.nl) worden beide panden aangegeven als schuur/opslagruimte. Het huidige pand, zoals het er nu staat, verschijnt in de jaren '80 in het kaartbeeld.

Afbeelding 2.9. Stadsplattegrond uit 1924 (bron: waterlandsarchief.nl)

3 Gespecificeerde verwachting

Het plangebied behoort tot een historische, laatmiddeleeuwse ontginningssas van Purmerend en lag aan een dijk en doorgaande weg- en waterverbinding. Op de kaart van Jacob van Deventer wordt het gebied als bebouwd weergegeven, wat doet vermoeden dat het gebied vanaf de Late Middeleeuwen mogelijk bewoond is geweest. Echter is de bewoning ter plekke van het plangebied waarschijnlijk verdwenen in het kader van de vestingwerken in de 16e en 17e eeuw. De locatie van het noordelijke nieuwbouwpand ligt bovendien bijna geheel in de 17e eeuwse vestinggracht, welke nog tot in de 20e eeuw open heeft gelegen. In de eerste helft van de 18e eeuw is het plangebied in gebruik als locatie voor een houtzagerij en -handel. De gebouwen die hier hebben gestaan zullen waarschijnlijk opslagloodsen hebben betroffen, die niet zwaar of diep gefundeerd zijn. Echter is er waarschijnlijk wel zoveel (industriële) activiteit geweest dat niet verwacht mag worden dat de bovenste 0,5 m van de bodem nog intact is. Ook is de kans op het aantreffen van eventuele Middeleeuwse bewoningsresten, gezien alle activiteiten nadien en het naar alle waarschijnlijkheid bewust slopen van de Middeleeuwse huizen ten behoeve van een vrij schootsveld, zeer klein.

Voor wat betreft de molenlocatie op het bastion: deze heeft zeer waarschijnlijk net op de grens van het plangebied gestaan, waar geen bebouwing is gepland. Bovendien zou deze op het aardenwerk hebben gestaan, die geslecht is. De kans dat (funderings)resten in de ondergrond aanwezig zijn is klein. De kans dat deze zullen worden aangetroffen tijdens de bouw of sloop in het kader van de werkzaamheden in het onderhavige plangebied is nog kleiner.

4 Conclusie en advies

4.1 Conclusie

Vanwege de vele post-Middeleeuwse activiteiten ter plekke van het plangebied is de kans op het aantreffen van archeologische resten, zeker in de ondiepe ondergrond, zeer klein. Er bestaat een kans op de aanwezigheid van dieper ingegraven sporen.

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig?*
Er bestaat in theorie een kans op het aantreffen van bewoningsresten uit de Late Middeleeuwen of de vroege Nieuwe Tijd. Echter, vanwege alle activiteiten in het gebied, alsmede de ligging van een gedempte vestinggracht ter plekke van het noordelijke nieuwbouwpand, is de kans dat deze intact en *in situ* aanwezig zijn klein.
- *Is het plangebied voldoende onderzocht. Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek wordt geadviseerd?*
Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek is het plangebied voldoende onderzocht.

4.2 Advies

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wordt voor het plangebied geadviseerd geen vervolgonderzoek uit te voeren in het kader van de geplande werkzaamheden:

- de ontgraving van de ondergrond is ondiep (0,3 tot 0,5 m -mv);
- in het kader van de sloopwerkzaamheden worden de bestaande palen geknipt, waardoor geen onnodige verstoring van de ondergrond zal plaatsvinden;

- verstoring van archeologische resten door heipalen is mogelijk, echter wordt verwacht dat de kwaliteit van de mogelijke vindplaats dusdanig slecht is dat er weinig resten intact aanwezig zijn;
- Het noordelijke pand ligt bijna geheel ter plekke van de voormalige vestinggracht, welke nog tot in de 20^e eeuw open heeft gelegen;
- De historische molenlocatie in het bastion ligt vrijwel zeker buiten de contouren van de nieuwbouw;
- er hebben in de 19^e en 20^e eeuw veel industriële activiteiten plaatsgevonden in het plangebied;
- de Laatmiddeleeuwse / vroeg Nieuwe Tijdse bebouwing is waarschijnlijk doelbewust gesloopt.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden toch onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 5.10 en 5.11 van de Erfgoedwet aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de minister verplicht (vondstmelding via de bevoegde overheid).

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuurlijst en gebruikte bronnen

Brattinga, J.J. 2016. *Archeologisch bureauonderzoek Purmerend-Purmersteenweg, gemeente Purmerend*. Hollandia-reeks 583.

Huizer, J. J. Dijkstra & M. Benjamins 2008. *De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Purmerend; Rapportage behorende bij de archeologische beleidsadvieskaart voor de gemeente Purmerend*. ADC Heritage H026

ahn.maps.arcgis.com

archis.cultureelerfgoed.nl

www.bodemloket.nl

www.topotijdreis.nl

<https://www.purmerend.nl/kaarten/erfgoed/>

www.dinoloket.nl

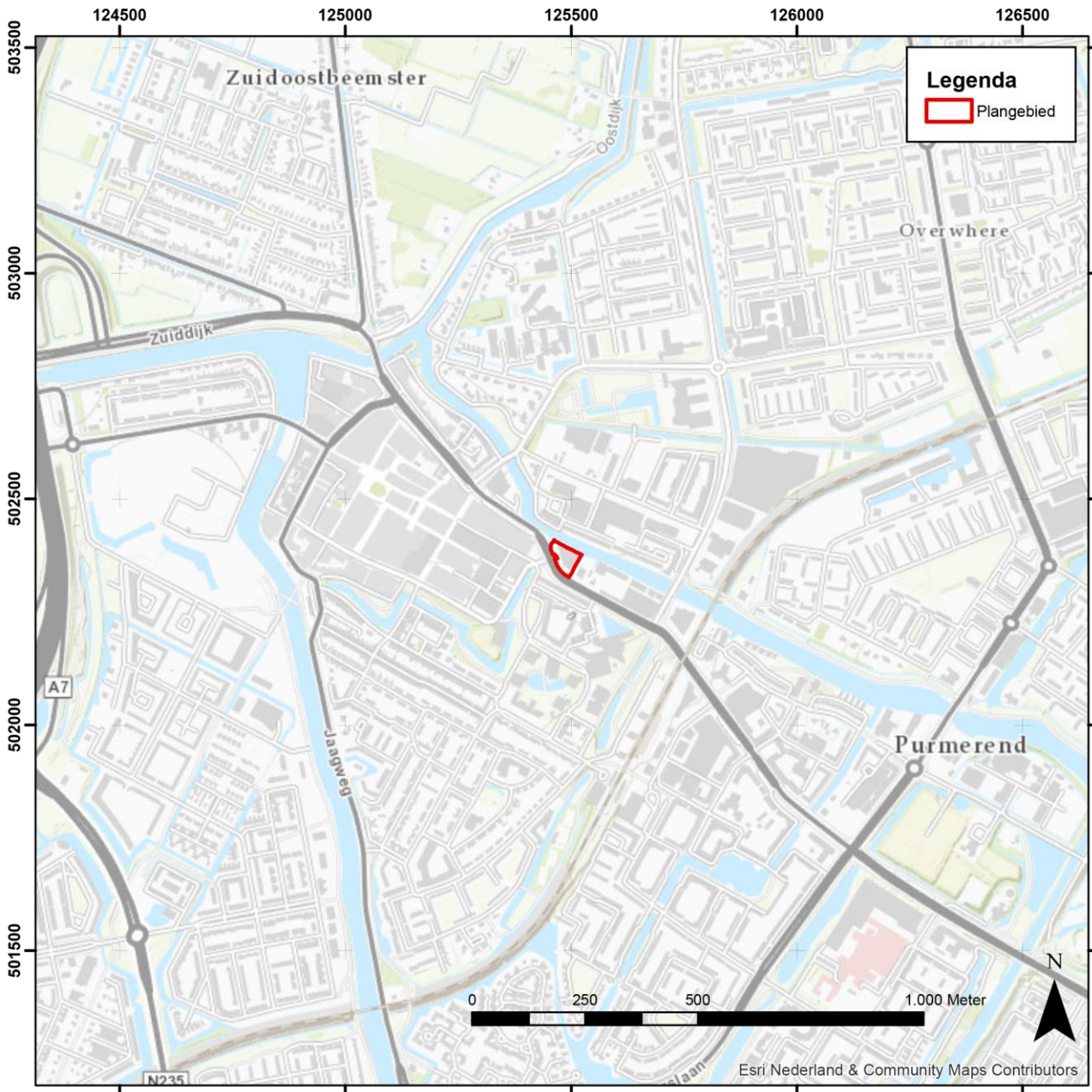
<https://www.purmerend.nl/kaarten/erfgoed/>

www.allemolenskaart.nl

www.atlasleefomgeving.nl

www.waterlandsarchief.nl

Bijlage 1 – Locatie van het plangebied

Bijlage 2 – Bekende archeologische gegevens

